

Religion og profesjon: Mot en religionsvitenskapelig profesjonstilnærming

AV CATO CHRISTENSEN OG THERESE DILLE

OsloMet og Universitetet i Sørøst-Norge

Mange profesjonsutøvere forholder seg til religion, direkte eller indirekte, ofte eller sjelden. Mange profesjonsutøvere har selv en religiøs tilhørighet, en religiøs identitet, som utgjør en viktig del av deres liv. Mange har kolleger som tilkjennegir en religiøs identitet og mange profesjonsutøvere forholder seg til religion gjennom de menneskene som de yter tjenester for, pasienter, pårørende, klienter, brukere, elever, barnehagebarn eller allmenheten som sådan. Til tross for dette er det få profesjonsutøverne som har opparbeidet seg fagkompetanse om religion gjennom sine respektive utdanningsløp, og for de fleste profesjonsutøvere er det sjelden klare regler og retningslinjer å gå etter i befatning med religion, egen så vel som andres. I denne artikkelen utforsker vi religion og profesjonsutøvelse med utgangspunkt i to forhold. Det ene handler om at religionsvitenskapelig forskning i liten grad har utforsket de strukturelle og institusjonelle betingelsene for profesjonsutøvelse. Det andre handler om profesjonsutøveres kompetanse om religion. Artikkelen søker å være et bidrag til å løfte profesjonsutøvelse som et aktuelt og interessant religionsvitenskapelig studieobjekt, og å øke profesjoners kunnskaps- og kompetansegrunnlag om religion, da særlig

knyttet til behov i møte med økende religiøs mangfold i befolkningen som samfunnets profesjoner betjener.

Nøkkelord: Profesjonsutøvelse, profesjonsteori, praksistilnærming til religion, levd religion, skjønn, terskelkompetanser.

INNLEDNING

Flere av de mest omfattende og opprivende «religionsdebattene» i Norge over de siste to tiårene har omhandlet profesjoner og profesjonsutøvelse. Vi har sett debatter om bruk av hijab i politiet, og om mulig reservasjonsrett for leger i abortspørsmål, noe som dels har blitt knyttet til religions- og livssynsforhold (NOU 2016: 13). Vi har sett debatter om mannlige lærere og tolker som reserverer seg mot å håndhvilse på kvinner med begrunnelse i religion, om religiøse symboler i forsvaret, om lærere og skolegudstjenester, og om bruk av niqab for sykepleiestudenter. Dette for å nevne noen.

Uavhengig av utfallet peker disse sakene mot at profesjonsutøvelse står i kjernen av betydningsfulle meningsbrytninger om religion i samtiden. Dette til tross fremstår profesjonsutøvelse fortsatt som et perifer religionsvitenskapelig studieobjekt. Parallelt pekes det gjennomgående på manglende vektlegging av religion innen flere profesjonsfaglige felt og som del av profesjonsutøveres kompetansegrunnlag (se for eksempel Hodge mfl. 2021; Reme mfl. 2009; Rugkåsa, Eide, og Ylvisaker 2015; Vetvik mfl. 2018; Vetvik 2016; NOU 2013: 1).¹

¹ Begrepet «profesjonsfaglig» trenger her en klargjøring. Det samme gjør begrepet «profesjonsteori» som vi gjennomgående vil bruke i denne artikkelen. Det er glidende overganger mellom profesjonsteori og profesjonsfaglig forskning/teori/praksis. I denne artikkelen angir begrepene like fullt en distinksjon, i tråd med Molander og Terums (2008b, 23) begrepsavklaring. Begrepet «profesjonsteori» brukes her for å angi teoretiske perspektiver knyttet til det tverrfaglige forskningsfeltet «profesjonsstudier». Dette forskningsfeltet retter oppmerksomhet mot profesjoners rolle i samfunnet, og særlig mot de institusjonelle, strukturelle og organisatoriske forutsetningene for profesjonell virksomhet. I en norsk kontekst har etableringen av Senter for profesjonsstudier i 1999 ved daværende Høgskolen i Oslo vært en pådriver for å etablere dette som et særegent forskningsfelt. Begrepet «profesjonsfag» angir derimot de profesjonsspesifikke kunnskaps- og kompetanseområdene, for eksempel medisin, sykepleie, fysioterapi, jus og sosialt arbeid. Molander og Terum (2008b, 23) angir forholdet mellom profesjonsstudier

Begrepet «profesjon» henviser i faglitteraturen til yrkesgrupper med en særskilt kobling til høyere utdanning og forskning, og med spesialiserte myndighetsområder i samfunnet (Molander og Terum 2008b, 13; Abbott 1988; Freidson 1986, 2001). Både i Norge og internasjonalt er forskning på profesjoners samfunnsmandat og deres kunnskapsmessige grunnlag økende (Saks 2021; Young og Muller 2014). I denne artikkelen utforsker vi sammenhengen mellom religionsvitenskapelig forskning og profesjonsfaglig kompetansebygging.

Artikkelen har et todelt formål. Et første mål er å løfte praktisk profesjonsutøvelse som et aktuelt religionsvitenskapelig studieobjekt. Vi argumenter for viktigheten av å studere hvordan religion uttrykkes, utspilles og involveres i (samt ekskluderes fra) profesjonsutøvelse, og på tvers av ulike profesjonsfelt. Et andre mål er å rette oppmerksomhet mot religion som kunnskaps- og kompetanseelement i profesjonspraksis. Et gjennomgående poeng i artikkelen er disse forholdenes gjensidighet. Vi argumenterer for at økt oppmerksomhet mot profesjonsutøvelse innen religionsvitenskapelig forskning aktualiserer et spørsmål om fagets relevans og pedagogiske utstrekning innen profesjonsutdanninger. Dette poenget gjenspeiles i artikkelens oppbygging og struktur, hvor vi beveger oss fra en teoretisk, argumentativ og fagkritisk drøfting av religionsvitenskapelig forskning, til en praktisk, pedagogisk og mer normativ drøfting med utgangspunkt i profesjonsutøveres kompetansebehov.

Artikkelens teoretiske bidrag springer i stor grad ut av møtet mellom forfatternes ulike fagtradisjoner. En av oss er religionshistoriker, som blant annet har erfaring fra ulike etter- og videreutdanninger innen tema relatert til kulturelt og religiøst mangfold for yrkes- og profesjonsutøvere. Den andre er organisasjonsteoretiker, med bakgrunn fra forskning blant annet på profesjonsgruppers organisatoriske og institusjonelle koblinger. I koblingen mellom en «praksistilnærming» til religion (Ammerman 2020) og profesjonsteoretiske perspektiver (jf. Molander og

og profesjonsfag dels som et insider-outsider-spørsmål, hvor det profesjonsfaglige er normativt rettet mot god profesjonsutøvelse innenfor en profesjons særlige fagområde, mens profesjonsstudier tilbyr et systematisk utenfrablikk på profesjoner og profesjonsutøvelse som sosiale institusjoner.

Terum 2008a; Molander og Smeby 2013), mener vi å finne et potensiale for å meisle ut forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse som et aktuelt og interessant religionsvitenskapelig studiefelt.

Vi starter med en refleksjon om hvordan eksisterende religionsvitenskapelig forskning kan suppleres med et tydeligere profesjonsteoretisk perspektiv, og utleder her det vi omtaler som *en religionsvitenskapelig profesjonstilnærming*. Deretter går vi mer utdypende inn på to tema, som vi mener fremstår som særlig interessante for videre religionsvitenskapelig forskning. Det ene handler om profesjonelt skjønn i møte med religion. Det andre handler om profesjonsutøveres kunnskapsgrunnlag om religion. Artikkelen avsluttes med en pedagogisk drøfting om hvordan profesjonsutøveres kompetanse om religion kan heves.

OM MEDIESAKER OG RELIGIONSVITENSKAPELIGE PRIORITERINGER

Som en inngang til å drøfte forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse som et aktuelt religionsvitenskapelig studieobjekt, la oss vende tilbake til de innledningsvis nevnte mediasakene, og hvordan disse har blitt tematisert innen religionsvitenskapelig forskning. Særlig den såkalte «hijabdebatten» fra 2009 har vært grundig tematisert i religionsvitenskapelig forskning (se for eksempel Furseth 2015; Gule 2012; Breistein og Furseth 2017; Andreassen 2019; Døving 2012; Kraft og Døving 2013; Plesner 2016). Flere av sakene kan også ses som sentrale for to viktige offentlige, «religionsfaglige» utredninger, henholdsvis *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssyns politikk*, også kalt «Stålsettutvalget» (NOU 2013: 1), og *Samvittighetsfrihet i arbeidslivet*, også kalt «Samvittighetsutvalget» (NOU 2016: 13). Sistnevnte utvalg ble oppnevnt i mars 2015, og må ses i direkte forlengelse av den ovennevnte debatten om legers reservasjonsrett, som utspant seg høsten 2013 og våren 2014.

Det som imidlertid har vært nær fraværende, både i forskningen og i de nevnte utredningene, er at disse sakene har blitt koblet til og utforsket som *eksplisitt* å omhandle betingelsene for praktisk *profesjonsutøvelse*. Fraværet av en profesjonsteoretisk innramming, med utgangs-

punkt i utøverperspektivet, er noe av beveggrunnen for denne artikkelen. I nær alle religionsfaglige bidrag har sakene først og fremst blitt knyttet til, og utforsket innenfor, den langt større og mer overordnede rammen «religion i offentligheten», eller koblet opp mot bredere diskusjoner om statlig religionspolitikk. For eksempel omtaler Siv Ellen Kraft og Cora Alexa Døving hijabsaken fra 2009 som omhandlende «staten, islam og møterommet mellom religion og offentlighet» (Kraft og Døving 2013, 133). Beskrivelser som dette kobler sakene opp mot større meta-sosiologiske saksforhold og overordnede samfunnsspørsmål, om blant annet integrering, frihet, demokrati og sekularisering.

Det er selvfølgelig mange gode grunner til å sette disse mediasakene inn i et overordnet samfunnsperspektiv. En slik tilnærming tydeliggjør den bredere samfunnsrelevansen som disse sakene og debattene tross alt har. Til syvende og sist handler de også om hvilken rolle religion har (og bør ha) i samfunnet vårt. Ikke minst kan de ses i forlengelsen av den norske stats religionspolitiske linje, og at Norges «åpne sekularisme» fordrer en balansegang mellom ulike religionspolitiske modeller som tidvis må avstemmes gjennom offentlig meningsbrytning (Plesner 2016). Den overgripende samfunnsinnrammingen fremhever samtidig et sentralt aspekt ved profesjoner og profesjonsutøvelse i samfunnet, nemlig at de utgjør et viktig aspekt ved samfunnets strukturelle og institusjonelle orden (Evetts 2013). Profesjonsutøveres virke handler i denne forstanden om å representere staten og samfunnets forvaltnings-systemer i møte med enkeltindivider. På en overordnet plan kan man dermed utlede at profesjonsutøvelse handler om samfunnets forvaltning av goder (ressurser og rettigheter), samt disiplinering av innbyggere (Evetts 2013; Molander og Terum 2008b; Grimen 2008).

Når man da, som eksempelvis Ingvild Thorson Plesner (2016) gjør i forlengelsen av sin diskusjon om religionspolitikk, berører ulike profesjonsgruppers befatning med religion primært gjennom å drøfte hvordan religionspolitiske forhold gjør seg gjeldende «i offentlige institusjoner», så er dette selvfølgelig ikke feil. Men, vil vi hevde, ved å hoppe bukk over kompleksiteten i profesjoners faglige fundament og praktiske virke, og kun søke anskueliggjøring i en bredere samfunns-

sammenheng, kan man også risikere å gå glipp av en del nyanser som ligger latent i de ovennevnte sakene, og som heller ikke har blitt løftet i mediedebattene. Denne forskningen har altså typisk tatt et metaperspektiv på forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse, hvor man utelukkende (og til dels implisitt) har betraktet profesjoner som forlengelser av statsforvaltningen og velferdsstaten. Dermed har særlig praksisperspektivet, blikket mot profesjonsutøveres kompetanse og faktiske praksis i befatning med religion, blitt noe usynliggjort.

De ovennevnte mediasakene og deres religionsvitenskapelige behandling er på mange måter symptomatisk for en situasjon som vi også mener å se internasjonalt, hvor man primært anerkjenner viktigheten (og brennbarheten) av forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse gjennom koblingen mot overordnede (sosiologiske) samfunnstendenser (se for eksempel Fric og Cerf 2017). Samtidig har man innen profesjonsfaglig forskning vært lite opptatt av religion. For eksempel, i en nylig, omfattende oversiktsartikkel knyttet til profesjoner innen den brede kategorien «social work», undersøker David R. Hodge mfl. (2021) fagstoff om religion og spiritualitet i ledende internasjonale tidskrifter i perioden 2008–2017. De finner at disse temaene får minimal oppmerksomhet, grensende mot å være, som de uttrykker det, «largely invisible in discourse shaping social work periodicals» (Hodge mfl. 2021, 47). Dette, hevder de, utgjør en betydelig profesjonsfaglig utfordring: «Irrespective of the reasons for the lack of content, the paucity of attention devoted to spirituality and religion represents a major professional oversight» (Hodge m.fl. 2021, 47; se også Hardy 2013; Moffatt og Oxhandler 2018).

Det finnes imidlertid unntak, også i en norsk sammenheng, og når vi i denne artikkelen forsøker å løfte forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse som et aktuelt religionsvitenskapelig studieobjekt, så er det til disse unntakene vi ser. Et viktig unntak er forskning på lærerprofesjonen, siden man her kan vise til en omfattende fagtradisjon knyttet til religionslærere og deres møte med elever i klasseromsundervisning om religion (se for eksempel von der Lippe 2009; von der Lippe 2010; von der Lippe og Undheim 2017; Toft og Broberg 2018). I forskning

på læreres befatning med religion har også profesjonsteori tidvis vært fremtredende (for eksempel Andresen 2021, 2020). I tillegg finnes det andre enkeltstudier som berører tematikken, eksempelvis Ragnhild Laird Iversens (2020b) studie av NAV-ansattes syn på religiøse reser-vasjoner blant brukere. Disse studiene viser mulighetsrommet som ligger i å rette oppmerksomhet mot bredden av betingelser som konsti-tuerer profesjonsutøvelse, som både går ut over og nyanserer forståelsen av profesjoner som automatiserte forlengelser av en metaforisk sam-funnskropp. Vi vender tilbake til noen av disse studiene senere i artik-kelen. Før dette vil vi komme inn på en mulig tverrfaglig kobling mellom religionsvitenskapelige og profesjonsteoretiske perspektiver, som også gir en ansats til å løfte ulike problemstillinger som særlig in-teressante for videre religionsvitenskapelig forskning.

EN MULIG PRAKSISORIENTERT INNGANG

Hvordan kan så religionsvitenskapelig forskning tilnærme seg profe-sjonsutøvelse? Av flere mulige innfallsvinkler, mener vi det finnes et lovende mulighetsrom i å knytte profesjonsteoretiske perspektiver *til* det Nancy T. Ammerman (2020) omtaler som en «praksistilnærming» til religion. Dette er en tilnærming som retter oppmerksomhet mot hvor-dan religion aktualiseres gjennom og i praksis, på tvers av ulike struk-turelle og institusjonelle rammer. Tilnærmingen bygger på de siste to tiårenes vektlegging av såkalt «levd religion», samtidig som den i større grad enn «levd religion»-tilnærmingene søker å ta høyde for ulikheter i strukturelle og institusjonelle rammebetingelser avhengig av hvor re-ligiøs praksis finner sted (Ammerman 2020).

Begrepet «levd religion» henviser til en rekke religionsvitenskapelige bidrag som vektlegger vanlige folk som religiøse subjekter (Ammerman 2006, 2005; McGuire 2008; Hall 1997). Som forskningstendens har fokuset mot levd religion funnet en vei mellom, eller i tillegg til, det som synes å ha vært de to store hovedanliggender for religionsviten-skapelig og religionssosiologisk forskning – det Kim Knibbe og Helena Kupari omtaler som «the emphasis on texts and institutions, on the one

hand, and the focus on the fate of religion in modern times, on the other hand» (2020, 157). Studiet av levd religion har i motsetning beskjeftiget seg med hva «vanlige» folk gjør med religiøse forestillinger, ideer og praksiser, hvordan de bruker dem, hvordan de innlemmer dem i sine liv og verdensanskuelser, og hvordan deres liv og verdensanskuelser påvirkes av dem (Orsi 2003; Kupari 2020).

Ammermans (2020) praksistilnærming bygger på og supplerer fokuset på levd religion. Praksistilnærmingen legger særlig vekt på hvordan strukturelle forhold knyttet til ulike juridiske og kulturelle kontekster påvirker utfoldelsen av religion på mikronivå, herunder hvordan organisatoriske forhold former utfoldelsen av religiøs praksis (se også Repstad 2019). Ammermans praksistilnærming er dermed et ønske om å knytte sammen den etnografiske og aktørnære tilnærmingen som levd religion-fokuset har, både med (religions sosiologiske) makrotendenser, men også med økt oppmerksomhet mot strukturelle rammebetingelser for religiøs praksis innenfor ulike samfunnsdomener. Ammerman oppsummerer tilnærmingen slik:

Students of lived religion pointed the way toward the continuing significance of religion by directing new attention to what people were doing in everyday life. This article has attempted to lay out a set of analytical strategies that build on that foundation, but broaden it to include both institutionalized and emergent practices, in addition to placing those practices in their macrocultural contexts (Ammerman 2020, 40)

Viktigheten av profesjonsteori (for eksempel Molander og Terum 2008a; Molander og Smeby 2013) vil i denne sammenhengen nettopp handle om å ta høyde for strukturelle og institusjonelle særtrekk ved profesjonsutøvelse som grunnlag for eventuelle empiriske undersøkelser, til forskjell fra å studere religion på hvilken som helst annen sosial arena. Profesjonsteoretiske perspektiver gir slik en analytisk innfallsvinkel til å se religiøs praksis *i sammenheng med* de komplekse mekanismene, maktbindingene, forventingene og kapasitetsutfordringer som ligger til grunn for og preger profesjonsutøveres daglige praksis (Molander og Terum 2008b; Vike, Debesay og Haukelien 2016). Det

tverrfaglige perspektivet som følger av en slik sammenkobling av profesjonsteori med en praksistilnærming til religion, velger vi her å omtale som *en religionsvitenskapelig profesjonstilnærming*.

Gjennom en slik religionsvitenskapelig profesjonstilnærming vil flere aspekter ved forholdet religion/profesjonsutøvelse kunne trekkes fram som interessante problemstillinger. Særlig vil man kunne vie større oppmerksomhet mot de forutsetningene som preger profesjonsutøveres møte og befatning med religion i praksis. Et utgangspunkt er her at profesjonsutøvere sjelden møter religion som «religionspolitikk» eller «religion i offentligheten». Religion er i stedet noe som kommer i berøring med profesjonsutøveres virke som konkrete situasjoner og saksforhold som krever refleksjon og praktisk handling. Dette kan dreie seg om alt fra sykepleiere som vurderer pårørendes ønsker om ritualer på sykehuset, til tollere som vurderer hvordan de mest effektivt og med minst mulig grunnlag for konfliktsituasjoner og potensiell tvangsbruk kan kontrollere «hellige objekter» i en reisendes bagasje. Det kan handle om barnevernspedagoger som vurderer «barnets beste» i familiekonstellasjoner hvor religion er dypt inne i bildet, eller lærere som balanserer hensyn til så vel ytringsfrihet som opplevde krenkelser blant elevene i klasseromsdiskusjoner knyttet til religion.

En annen interessant problemstilling er hvordan profesjonsutøvere selv balanserer, og er i stand til å balansere, egen religiøsitet opp mot sin egen profesjonsutøvelse. Dette ansporer en diskusjon om hvilken utstrekning menneskers religiøse identitet har i det norske samfunnet i dag, og helt spesifikt om menneskers religiøse identitet har utstrekning og virkeområde også når man trer inn i rollen som yrkes- og profesjonsutøver. Hvor stort rom er det for utøvelse og praksis fundert i egen religiøsitet som profesjonsutøver? Hvordan ser profesjonsutøverne selv på dette? Oppfatter man at det er en motsetning mellom profesjonsutøvelse og religionsutøvelse? Kan disse to aspekter kombineres eller holdes de strengt adskilt?

Av de innledningsvis nevnte mediasakene var det kanskje først og fremst i «reservasjonsrettsaken» at disse problemstillingene kom til overflaten. Saken handlet om hvorvidt profesjonsutøvere (i dette tilfellet

leger) har anledning til å la samvittighetsgrunner, som personlige religiøse oppfatninger, begrense og definere deres profesjonsutøvelse. Det er særlig ett aspekt ved den påfølgende debatten som er interessant å trekke fram her, nemlig at den aktualiserte et skille mellom legen som, på den ene siden, profesjonell aktør og, på den andre siden, som privatperson. Gjenklangen fra velkjent sekularistisk tenkning, om forskyvningen av religion til den private sfæren, er her påfallende (se for eksempel Bangstad 2009; Bangstad, Leirvik og Plesner 2012). Gjennomgangstonen fra kritikerne av reservasjonsrett var i debatten at religiøs tilhørighet måtte hensettes til det private. En motsetning til dette sto blant annet daværende KrF-leder, Knut Arild Hareide for. Et av hans viktigste budskap var at man må forstå mennesket som helhet, og at religiøsitet derfor ikke kan ses atskilt fra ens virke i arbeidslivet (se for eksempel Kolberg mfl. 2014). Debatten bevegde seg altså eksplisitt langs aksene privatperson-profesjonsutøver. Dette kommer også fram i regjeringens endelige «kompromissforslag», ved at det ble trukket opp et skille mellom det å «gi uttrykk for personlige vurderinger» og det å være «en profesjonell veileder» (Regjeringen 2014).

Det er altså flere mulige problemstillinger som kan løftes i lys av koblingen mellom en praksistilnærming til religion og profesjonsteori – det vi her kaller en religionsvitenskapelig profesjonstilnærming. I det følgende retter vi særskilt fokus mot to tema, som vi drøfter mer utfyllende. Det ene handler om profesjonelt skjønn i møte med religion. Det andre handler om profesjoners kunnskapsgrunnlag om religion. Disse to temaene griper inn i kjernen av de strukturelle og institusjonelle forutsetningene for profesjonsutøvelse, og vi kommer både inn på hvordan eksisterende religionsvitenskapelig forskning berører disse temaene, samt hvordan en tydeligere orientering mot profesjonsteori kan supplere eksisterende religionsvitenskapelig forskning. De to temaene henger, som vi skal se, sammen. De knytter også an til en refleksjon om religionsvitenskapens pedagogiske utstrekning. Dette kommer vi inn på avslutningsvis i artikkelen.

RELIGION OG SKJØNNSUTØVELSE

Profesjoner forstås gjerne som yrkesgrupper hvor skjønn og skjønnsutøvelse spiller en stor rolle i yrkesutøvelsen. Skjønnsutøvelse trekkes ofte fram som den avgjørende forskjellen mellom profesjonsutøvere og andre yrkesgrupper. Arbeidsoppgavene til profesjonsutøvere er sjelden rutiniserte og standardiserte, noe som gjør at de må foreta stadige skjønsmessige valg og avveininger innenfor rammene av profesjonens mandat (Freidson 2001; Molander 2013). Skillet trekkes gjerne mellom det å være profesjonsutøver og det å være byråkrat. Dette skillet stammer fra Talcott Parsons (1947), som et skille mellom yrkesgrupper med hensyn til hvilket mandat deres yrkesrolle er fundert på. Byråkraters autoritet er, i henhold til Parsons' tenkning, fundert på at de mer eller mindre utelukkende effektuerer et lovverk, mens profesjoners autoritet i større grad konstitueres gjennom deres «superior knowledge and competence» (Toren 1976, 37). Grensegangene er imidlertid noe flytende. Også byråkrater foretar valg som er basert på skjønn (Evetts 2013).

Dette kommer tydelig fram i den tidligere nevnte artikkelen av Ragnhild Laird Iversen (2020b), som for øvrig er blant de bidragene som mest direkte kan knyttes til de aktørnære problemkompleksene som tas opp i denne artikkelen. Iversen skriver om hvordan ansatte i NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen) i Norge erfarer, tolker og vurderer religiøst begrunnede reservasjoner mot arbeidsrettede aktiviteter hos deres brukere. Et eksempel som trekkes fram er en hijabkledd kvinne som mottar dagpenger, og som med det er pålagt å søke alle typer arbeid hun er kvalifisert for, men som reserverer seg mot å søke butikkjobber med begrunnelse i at salg av svin og alkohol strider mot hennes religion (Iversen 2020b, 101).

Iversen bruker ikke profesjonsbegrepet på de NAV-ansatte. Hun velger heller å omtale dem med Michael Lipskys brede begrep «bakkebyråkrater» (Lipsky 2010). Dette virker passende, gitt at de NAV-ansatte fremfor alt er satt til å forvalte et relativt tydelig regelverk, og dermed har begrenset skjønnsrom i møte med brukere. Regelverket med hensyn til eksempelvis utbetaling av dagpenger er ifølge Iversen tilsynelatende tydelig, og de NAV-ansatte er i rundskriv anmodet om å håndheve det

strengt (2020b, 101). Ifølge Iversen er det fastsatt i folketrygdloven (§ 4-5) at rett til dagpenger forutsetter at brukere er villige til å ta «ethvert høvelig arbeid som er lønnet etter tariff eller sedvane» (2020b, 101). Som Iversen påpeker åpnes det likevel, og da særlig knyttet til formuleringen «høvelig arbeid», for en viss utøvelse av skjønn (jf. NOU 2013: 1, 269-273). Denne oppfatningen deles av de NAV-ansatte. Iversen viser at NAV-ansatte oppfattet egen skjønnsutøvelse som sentralt for forvaltning av regelverket, noe som også kom fram i oppfatninger om fleksibilitet med hensyn til avveininger mellom tilrettelegging for eller avvísning av religiøse reservasjoner.

Særlig to aspekter ved Iversens funn er interessante å trekke fram her. Det første er hvor stor variasjon det er mellom de ulike bakkebyråkratene med hensyn til vurderinger av religiøse reservasjoner. Dels har dette bakgrunn i ulike oppfatninger av hvor tydelig lovverket er opp mot slike saker, altså i ulike oppfatninger av eget skjønnsrom. Og dels har det bakgrunn i ulike syn på legitimiteten av religiøse reservasjoner. Det andre, og kanskje mest interessante, ved Iversens analyser handler om bakkebyråkratenes beslutnings- og kunnskapsgrunnlag knyttet til religion. Iversen beskriver en situasjon hvor religion anses som et sensitivt, personlig og til dels omstridt tema. De NAV-ansatte har svært ulike utgangspunkt for å forstå, utforske og utfordre brukeres krav til religiøse reservasjoner. Iversen beskriver generelt en situasjon hvor kunnskapsgrunnlaget vedrørende religion er lite faglig fundert. Tvert imot trakk flere av de NAV-ansatte fram sitt eget religiøse ståsted som relevant for hvordan de møtte brukerne. Flere snakket også om at eget religiøst ståsted skikket dem til forståelse for brukernes situasjon, noe som kunne slå ut både som empati og skepsis.

Iversen beskriver de NAV-ansattes omgang med religiøse reservasjoner som i all hovedsak underlagt skjønnsutøvelse, rett og slett i mangelen på tilstrekkelig klare reguleringer – det vi med Anders Molander (2013) kan omtale som *strukturelle, restriktive mekanismer*. Iversen går imidlertid ikke inn i denne tematikken mer utfyllende. Ved å supplere Iversens analyse med profesjonsteoretiske perspektiver kunne man gjort det.

Med utgangspunkt i profesjonsteori kan man for eksempel stille spørsmål ved om de NAV-ansattes vurderinger overhodet kan omtales som «skjønn», eller i alle fall om de faller inn under profesjonsteoretiske kriterier for hvordan skjønn bør utøves. Ifølge Molander er ikke skjønnsutøvelse, i alle fall ikke av profesjonelle i offentlige roller, «en lisens til å gjøre hva man vil» (2013, 47). Snarere kan skjønnsmyndighet ses som noe man er delegert eller betrodd, for å forvalte et spesifikt mandat i samfunnet. Som Lars Gule uttrykker det:

En profesjonsutøver handler ikke som privatperson, men som medlem av en sammenslutning som er delegert myndighet til å ivareta visse samfunnsoppgaver. Det stiller krav til profesjonsutøvelsen. Det mest allmenne kravet er at en profesjonsutøver ikke handler vilkårlig, men foretar godt begrunnede valg (Gule 2008, 233).

Delegering av skjønnsmyndighet hviler, som Molander uttrykker det, «på en antakelse om at aktørene er i stand til å utføre sine oppgaver på en veloverveid måte» (2013, 46). Skjønnsutøvelse er altså, eller burde iallfall ideelt sett være, underlagt krav om ansvarliggjøringsmekanismer. Skjønnsrommet skal slik være et kontrollerbart rom (Molander 2013, 48), hvor et overordnet ideal er å hindre innflytelsen av heuristiker og kognitive bias, og å bygge beslutninger, resonnementer og vurderinger på «beste tilgjengelige kunnskap».

For yrkesgrupper i samfunnet som innehar eller påberoper seg profesjonsstatus, så tenker man seg gjerne at deres beslutninger, også innenfor deres delegerte skjønnsom, skal være fundert på vitenskapelig eller forskningsbasert kunnskap. På mange måter hviler hele differensieringsprinsippet bak profesjonalisering av funksjoner i et samfunn på nettopp dette, slik vi var inne på tidligere med henvisning til Parsons. Ifølge Harald Grimen (2008) handler profesjonell yrkesutførelse om å forvalte et teoretisk og vitenskapelig fundert kunnskapsgrunnlag, til beste for et felleskap. Dette premisset ligger, kan vi lese av Grimen, innbakt i selve forståelsen av hva som kjennetegner en profesjon, til forskjell fra andre yrker som kokker, røreleggere, snekkere, elektrikere og frisører. Profesjoner forvalter vitenskapelig kunnskap, og er i den

forstand et middel for at vitenskapelig kunnskap skal komme befolkningen til gode (Grimen 2008, 71). Anders Molander og Lars Inge Terum (2008b) omtaler dette som «det profesjonelle komplekset». Dette komplekset handler om at profesjoners utførelse av spesifikke tjenester, på et visst nivå skal, og må, være sammenkoblet med academia og forskning. Profesjonene forvalter en ikke-allment-kjent-kunnskap og derigjennom tilbyr de tjenester som skal komme borgerne til gode. Profesjonsutøvere er slik, ifølge Molander og Terum, både *formidlere* og *fortolkere* av vitenskapelig kunnskap som skal omgjøres til praktiske formål.

På mange måter er det altså nettopp forutsetningen om at profesjoner forvalter et ekstraordinært kunnskapsfelt som gir legitimitet til deres autonomi, og herunder som tillater profesjonsutøvere deres skjønnsrom. Dette handler også om ansvarliggjøring av den makten som profesjonsutøvere besitter overfor brukere. Som Gitte Sommer Harrits uttrykker det:

Simply put, professional autonomy and the asymmetric (power-)relation vis-à-vis citizens is structurally and institutionally linked to the specific formal-scientific knowledge of the professional, and it is thus only legitimate as long as it is confined to this specific knowledge (Harrits 2016, 2).

I den grad religion er en type domene i profesjonsutøvelse som er underlagt få strukturelle mekanismer i form av rettigheter og regler som begrenser rommet for skjønn, er det altså grunn til å rette oppmerksomhet mot hvilket kunnskapsgrunnlag profesjonsutøveres befatning med religion hviler på. Kan man snakke om religion som gjenstand for skjønnsvurderinger når man, som Iversens beskrivelser indikerer, ikke har et faglig grunnlag til å foreta disse vurderingene på (se også NOU 2013: 1, 185)? Eller er man som profesjonsutøver, i mangel på faglig kompetanse, uten mulighet til å foreta de faglig begrunnede valgene som skjønnsutøvelse krever?

Denne omveien via tenkningen rundt skjønn og skjønnsutøvelse viser noen av utfordringene, og aktuelle forskningstema, knyttet til profesjonsutøveres befatning med religion. Vi snakker her om en mulig

kombinasjon av, på den ene siden, manglende entydige handlingsregler. Feltet er altså ikke byråkratisert, som er en forutsetning for ren prosedural behandling. Og, på den andre siden, manglende faglig kompetanse – noe som gjør at feltet heller ikke kan tenkes profesjonalisert i form av at det skjønnsutsettes som ett av flere tema profesjonsutøvere er i stand til å ta faglig begrunnede valg om. Religion faller dermed mellom minst to stoler, hvor dilemmaet kan formuleres som følger: Dersom profesjonsutøveren hverken vet entydig hva hen skal gjøre eller har faglig kompetanse til å veie alternativer mot hverandre, hva da?

Riktignok kan det innsiges at profesjonsutøvere trolig alltid kommer i befatning med religion knyttet opp mot kunnskapsområder som de faktisk har, eller i det minste bør ha, kompetanse på, altså det profesjonsfaglige. En lege stilles eksempelvis ikke overfor å måtte foreta omfattende analyser av kristendommens historiske fremvekst, men kan for eksempel stilles overfor situasjoner hvor hen møter religiøst begrunnede reservasjoner mot blodoverføring. Legen kan, eller burde kunne, noe om blodoverføring. Dersom hen anbefaler blodoverføring på en pasient, må vi kunne regne med at hen gjør dette på bakgrunn av en *faglig* vurdering.

Ikke desto mindre trer det fram et bilde som er nokså langt fra ideen om profesjonsutøvere som *kun* en forlengelse av statlig forvaltningspolitikk, slik man kan få inntrykk av fra en del religionsvitenskapelig forskning, som vi tidligere var inne på. Dette komplekse bildet ser vi også blant studenter på etter- og videreutdanninger for ulike profesjonsgrupper, som forfatterne har erfaring fra. Et inntrykk herfra er at synet på religion, og også vurderinger og handlinger vedrørende religion i profesjonsutøvelsen, varierer stort. Gitt Iversens betraktninger fra NAV er dette knappast overraskende, da de fleste av de «profesjonsstudentene» vi her snakker om normalt står overfor situasjoner med langt færre restriktive mekanismer enn de NAV-ansatte, og hvor skjønnsmyndigheten de er tildelt som profesjonsutøvere er langt sterkere befestet i den profesjonelle sosialiseringen. Når tematikk knyttet til religion bringes på banen i undervisningssituasjoner, fremstår det tydelig at disse profesjonsutøverne opplever å navigere i et landskap av uklare retnings-

linjer og regler som gjør befatningen med religiøst relaterte problemstillinger utfordrende. Religion oppfattes også som et særlig sensitivt og vanskelig tema for mange profesjonsutøvere (se for eksempel Goldschmidt-Gjerløw, Eriksen og Jore 2022; Vetvik mfl. 2018; Vetvik 2016). Dette bringer oss tilbake til spørsmålet om profesjoners kunnskapsgrunnlag.

RELIGION SOM PROFESJONELT KUNNSKAPSELEMENT

I et stadig mer mangfoldig samfunn, hvor det er stort spenn i hvordan religion inngår i menneskers liv, er det all grunn til å spørre hvilket kunnskapsgrunnlag om religion som ligger til grunn for profesjoners og profesjonsutøveres virke. Et relevant spørsmål handler i forlengelsen om religionsvitenskapens pedagogiske utstrekning. Helt særlig handler det om hvorvidt religionsvitenskapelige perspektiver, det faglige blikket på religion som disiplinen (sammen med andre disipliner) formidler, inngår i profesjonsutøveres kompetansegrunnlag. Selv om det i varierende grad er fagstoff om religion på ulike profesjonsutdanningers pensumlister, og kanskje i økende grad i sammenheng med at «mangfoldskompetanse» eller «flerkulturell kompetanse» de senere årene har seilet opp som et sentralt kompetanse- og kunnskapsområde (Christensen og Dille 2017; Røthing 2020), så er det etter alle solemerker ikke særlig mye om religion og heller ikke på et høyt faglig nivå (Zahl og Furman 2005; Reme mfl. 2009; Rugkåsa, Eide, og Ylvisaker 2015; Vetvik 2016; NOU 2013: 1; Hodge mfl. 2021). Det vil i alle fall ikke være å ta for hardt i å fastslå at forsvinnende få profesjonsutdanninger er preget av den utforskende og tvilende, og analytisk og metodisk orienterte, tilnærmingen til religion som kjennetegner religionsvitenskapelig forskning (for en introduksjon til religionsvitenskap, se for eksempel Bøe og Kalvig 2020).

Det kan være flere grunner til at spørsmål om profesjoners religionsfaglige kompetansegrunnlag sjelden løftes. En grunn synes å være at samtalen om møtet med religion i offentlige institusjoner hvor mange av velferdsstatens profesjoner har sitt virke, ofte begrenses til spørsmål

om såkalt «tros- og livssynsmessig betjening», som for eksempel tilstedeværelsen av feltprester i forsvaret eller lignende i fengsler eller på sykehus. Dette ser man for eksempel i NOU 2013: 1, *Det livssyns åpne samfunnet*, som kanskje er det nærmeste vi kommer en samlende kartlegging (og drøfting) som kan si noe om kunnskapsgrunnlag om religion på tvers av ulike profesjoner i en norsk kontekst. Kriminalomsorgen, forsvaret og helseforetakene drøftes her inngående, mens politi, brann, og en del andre yrkes- og profesjonsområder nevnes sekundært.

I den grad man kan bruke denne utredningen som en inngang til bredere diskurser om forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse i Norge, så er det særlig to aspekter som er verdt å merke seg. Det første er at dette forholdet ofte begrenses til å dreie seg om religion blant de menneskene som profesjonsutøvere yter tjenester for, det være seg pasienter, pårørende, klienter, brukere, elever eller allmenheten som sådan. Forholdet knyttes ikke til profesjonsutøvere selv, eller til selve profesjonsutøvelsen. Profesjonsutøvere regnes slik verken inn i «det religiøse mangfoldet», eller gjøres til et aktuelt domene for videre utforskning. Snarere synes utredning, igjen, å være gjennomsyret av en idé om at profesjonsutøvere utelukkende er å forstå som forlengelser av staten og «det offentlige», uten at man kommer nærmere inn på verken kompleksiteten i den praktiske profesjonsutøvelsen eller, i særlig grad, kompetansegrunnlaget for denne.

Det andre som er verdt å legge merke til er at utredningen i stor grad ekskluderer religion fra de fleste av velferdsstatens profesjoners virkeområde. Vektleggingen av tros- og livssynsmessig betjening er et eksempel på dette, ikke minst ved at denne betjeningen gjerne foreskrives delegert til andre angivelige «religionseksperter» eller «ressurspersoner», som prester, imamer eller «etniske ressursteam» (NOU 2013: 1, 176). Det kan dreie seg om saker vedrørende tilrettelegging på sykehus eller i det psykososiale støtteapparatet, eller overrekkelse av dødsbudskap til pårørende i forbindelse med ulykker. Det fleste profesjoner tilkjennes ikke kompetanse til slikt. Denne typen beskrivelser angir langt på vei religion som et kunnskapsområde som krever en særegen kompetanse, og endatil særegne profesjoner. Tilsvarende ser vi igjen når ut-

valget diskuterer den såkalte «førstelinjen» innen helse- og omsorgsinstitusjoner, og deres eventuelle møte med noe som berører tro og/eller livssyn (NOU 2013: 1, 184). Rådet er enten å formidle et behov til institusjonens tros- og livssynstjeneste, eller – dersom institusjonen ikke har en slik tjeneste – ta direkte kontakt med tros- og livssynssamfunn som kan bistå pasienten eller brukeren.

I denne struktureringen av profesjonell arbeidsdeling kan vi kanskje avlese flere implisitte holdninger vedrørende både religion og profesjonsutøvelse. Ett slikt implisitt moment er at man synes å ta for gitt at de fleste profesjoners virke er religionsnøytralt. Dette problematiseres ikke i NOU'en. Et annet implisitt moment er at «betjening» vedrørende tro og livssyn i all hovedsak *ikke* tenkes å finne sted i et nøytralt rom, men må tas hånd om av noen som nettopp ikke er livssynsnøytrale. I dette ligger det, kan man argumentere, en forestilling om at religion vanskelig kan gjøres til et rent faglig anliggende.

TERSKELKOMPETANSER OG LEVD RELIGION

Det er kanskje ikke så rart dersom de fleste profesjonsutøvere oppfatter religion som tilhørende andres fagområde enn sitt eget. Til en viss grad må det nødvendigvis være slik, også med hensyn til kunnskapsdannelse. Profesjonsutdanninger må fremfor alt ivareta kompetansebygging vedrørende profesjoners kjerneanliggende (Sullivan 2005; Heggen og Smeby 2012). Profesjonsutdanninger står dessuten allerede i et sterkt spenn mellom ulike kunnskapselementer, gjerne som følge av en sterk akademisering de siste tiårene, hvor også polarisering mellom ulike pedagogiske tradisjoner har bidratt til å etablere sterke barrierer mot kunnskapsmessig utvidelse og tilfang (Terum og Smeby 2014; Daae-Qvale 2016). Ulike profesjonsfaglige tradisjoner orienterer seg dessuten allerede mot egne, interne «retninger» hvor «det religiøse» synes å inngå. Eksempler på dette omfatter fagtradisjonene knyttet til såkalt *åndelig omsorg* (Stifoss-Hanssen og Kallenberg 1998; Lundmark 2014) eller *eksistensiell omsorg* (Austad mfl. 2020) innenfor helse- og sosialfaglig praksis. Disse er i større grad orientert mot, og har røtter innen, kristen

teologi og religionspsykologi, fremfor å være i dialog med religionsvitenskapelig forskning. I dette bildet er det muligens verken rom for eller ønske om åpning for et særskilt «religionsvitenskapelig blikk». Skal man øke profesjonsfaglig religionskompetanse, ikke minst for å imøtekomme økt religiøs mangfold i befolkningen profesjonsutøvere betjener, må man altså navigere pragmatisk og ta høyde for interne profesjonsfaglige og profesjonspedagogiske dynamikker.

En mulig tilnærming er å snakke om visse religionsfaglige «terskelkompetanser», som kan være nyttige (og nødvendige?) for profesjonsfaglig befattning med religion. Ideen om «terskelkompetanser» og «terskelbegreper» (*threshold concepts*) i en religionsdidaktisk sammenheng er hentet fra Sharday C. Mosurinjohn (2021). Begrepet peker på spesifikke (teoretiske) ideer eller læringserfaringer som åpner for dannelse og tenkemåte innen fagfelt (Meyer og Land 2006), og for Mosurinjohns vedkommende innenfor religionsvitenskapelig tenkning og virksomhet. Religionsvitenskapelig kunnskapsdannelse, som kunnskapsdannelsen innen en rekke andre humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag, er riktignok ikke det enkleste å sekvensere gjennom terskelkompetanser, også på grunn av manglende faglig konsensus innad i faget om hva dets kjerneanliggende er og hvordan det skal tilnærmes (Mosurinjohn 2021). Den religionsvitenskapelige kunnskapsdannelsen er, ifølge Mosurinjohn (2021, 87), nodal heller enn sekvensiell, i betydningen at den sjelden etableres gjennom et standardisert repertoar av inkrementelle kunnskapselementer, og at det derfor er individuelt hvorfra studenter og fagfolk starter og får fart på sin faglige «dannelse».

Det er dessuten vanskelig å si hvilke slike religionsfaglige terskelkompetanser som er nyttige i profesjonsutøvelse. Dette vil nødvendigvis variere på tvers både av ulike profesjonsgrupper og av ulike organisatoriske, demografiske og situasjonelle omstendigheter ulike profesjonsutøvere opererer innenfor. Ikke desto mindre er det visse elementer som gjerne går igjen i problembeskrivelser vedrørende religionsoppfatninger i samfunnet generelt, som det er liten grunn til å tro at profesjonsutøvere går klar av (noe også våre egne erfaringer fra profesjonsrettede utdann-

inger tydeliggjør). Et nyttig utgangspunkt kan derfor være å tenke på behov for religionsfaglig terskelkompetanse som en minimal oppdemming mot i alle fall tre tendenser: En av disse tendensene er at massemedia blir en hovedkilde til informasjon om religion (Toft og Broberg 2018; Hjarvard 2008). En annen er at religion tilnærmes som en statisk, essensialistisk og systemisk størrelse, og at profesjonsutøvere dermed legger til grunn et for restriktivt konseptuelt rammeverk i møte med religion. En tredje tendens er at man møter «fremmed» religiøsitet med andre konseptuelle briller enn «egen» eller (antatt) «kjent» religiøsitet.

Ofte henger disse tendensene sammen. For eksempel er det gjerne slik at når medialisering gjør religion til et bærende element i kulturkonflikter (Lundby 2018, 2021), kan massemedia fungere som grunnlag for en utbredt system- og verditenkning om religion. I særlig grad synes dette å prege oppfatninger om innvandrere, og kanskje i særdeleshet muslimske innvandrere. Cora Alexa Døving (2009) forteller eksempelvis om en stadig sterkere tendens i det norske samfunnet til at forholdet mellom majoritet og minoritet forstås som en verdimotsetning, ja endatil en verdikamp. Til grunn for denne tendensen ligger også en annen, og kanskje mer dyptgripende, tendens til at religion blir den fremste markøren for majoritetssamfunnets konstruksjon av minoritetsgrupper som «de andre». Religion har langt på vei erstattet både tidligere perioders opptatthet av hudfarge og «rase», og 1990-tallets opptatthet av etnisitet, som minoritetsmarkør (Døving 2009, se også Iversen 2014; 2020a; Liebmann 2018; Strømsø 2019). Med dette har også persepsjonen av maktforholdet mellom minoritet og majoritet endret seg.

Det at innvandrere kategoriseres ut fra (antatt) religiøsitet og ses som bærere av «andre», kollektive verdsett, som står i motsetning til «egne» verdsett (jf. Thurfjell og Willander 2021), er også en tendens som gjør seg gjeldende i profesjonsgruppers befatning med religion. I undervisningssituasjoner med helsepersonell, som vi har erfaring fra, har det blant annet vært opprivende diskusjoner om hvorvidt religiøs faste er forenlig med profesjonsutøvelse. Ved siden av ulike perspektiver på dette med argumenter av nokså pragmatisk art, så har disse diskusjonene målbåret argumenter av mer substansiell og ideologisk art, hvor nettopp

den formen for verditenkning som Døving (2009) peker på gjør seg gjeldende. Argumentet som noen studenter fremmer går noenlunde i at sykepleiere som gir rom for aspekter ved sin egen religionsutøvelse i profesjonsutøvelsen, noe som anses som privat, tilkjennegir tilslutning til primært andre verdisystemer enn de profesjonsverdiene som den profesjonelle rollen anses å kreve. Religiøs identitet betraktes nærmest som illojalitet overfor profesjonsfelleskapet.

Man kan ane en tendens til at denne typen tenkning om religion er særlig utbredt overfor muslimer (jf. Brekke, Fladmoe og Wollebæk 2020). I sin ytterste konsekvens er dette ideen om at muslimer først og fremst er religiøse, at deres religiøse forpliktelser og hensyn – dersom det skulle komme til det – er viktigere enn andre hensyn og forpliktelser, for eksempel det å være en anstendig profesjonell aktør, eller det å følge nasjonale normer og regler. Muslimer tilkjennes slik ikke den samme evnen til å sondre mellom det religiøse og det sekulære, mellom eksempelvis privatliv og yrkesliv, som særlig forfektes gjennom skandinaviske, post-lutheranske tilnærminger til religion (Thurfjell og Willander 2021).

I en nylig artikkel retter Céline Benoit (2021) et kritisk blikk på hvordan læreres oppfatninger om religion («conceptualisations of religion») ofte er lite egnet for å imøtekomme hvordan religion faktisk leves og gjøres gjeldende i elevers hverdag. Fokus i Benoits studie er riktignok på en britisk kontekst og slik ikke nødvendigvis overførbart til en norsk kontekst. Lærere er heller ikke nødvendigvis representative for andre profesjonsgrupper med hensyn til befatningen med religion. Like fullt kan disse betraktningene være verdt å ta med her, siden de peker på hvordan en uheldig kombinasjon av de ovennevnte tendensene i etableringen av kunnskapsbasen om religion kan slå ut i profesjonsutøvelse. Benoits betraktninger er dessuten verdifulle siden de understreker at profesjonsutøveres manglende fagkompetanse om religion ikke er ensbetydende med at religion møtes uhildet og uberørt av fortolkningsrammer.

Særlig ett aspekt ved lærernes oppfatninger av religion som Benoit (2021) peker på, er at den gjerne har et sterkt innslag av det såkalte «verdensreligionsparadigmet». Dette fungerer som et prisme for deres

betraktninger, kategoriseringer og møter med religion, og det angir en nokså statisk, essensialistisk og systemorientert religionsforståelse som legges til grunn for hvordan lærerne handler og tenker om religion. Utfordringen ved dette er, ifølge Benoit (2021), et tydelig kompetansegap, særlig knyttet til å anskueliggjøre hvordan religion kan inngå på *ulike* måter og i *ulike* konstellasjoner i menneskers liv. Ifølge Benoit (2021) skaper dette kompetansegapet også et stort rom for at polemiske mediefremstillinger om religion påvirker lærernes syn og praksis.

I en norsk kontekst har forskningen på læreres befatning med religion vært mindre problemorientert og i mindre grad spesifikt rettet mot læreres kompetanse. Ikke desto mindre viser flere studier at en til dels fordomsfull og polarisert medieskapt forståelse av religion gjenspeiles i skole og klasserom (Hauan og Anker 2021; Toft 2020; Toft og Broberg 2018; Hammer og Schanke 2018; Flensner 2018). En konsekvens er at det etableres normative rammer for hva som er rasjonelt og irrasjonelt. I en norsk skolekontekst er det gjerne et sekulært ståsted som etableres som normalen, mens elever med religiøse ståsted kan oppleve seg utsatt for fordommer og epistemisk urettferdighet (Hauan og Anker 2021). Tilsvarende viser Benoit (2021), om enn med en annen valør, at monotro etableres som en norm, og at religiøs tilhørighet som ikke passer inn i den overordnede verdensreligionstenkningen etableres som ikke-britisk. Felles er imidlertid en tydelig diskrepans mellom, på den ene siden, de normative føringene som etableres, og på den andre siden, den variasjonen og det mangfoldet som faktisk eksisterer blant aktørene i slike interaksjoner, det være seg mellom elever i et klasserom eller i relasjonen mellom lærer og elev.

For Benoit (2021) – og for Jenny Berglund (2021), som tar utgangspunkt i en skandinavisk kontekst – synes løsningen å være økt dialog mellom læreres profesjonelle praksis og oppdatert religionsvitenskapelig forskning. Særlig argumenterer de for et kompetansebehov knyttet til såkalt «levd religion». Dette begrepet henviser – som vi tidligere har vært inne på – til en rekke religionsvitenskapelige bidrag over de siste to tiårene som vektlegger vanlige folk som religiøse subjekter (Ammerman 2020; Ammerman 2006, 2005; McGuire 2008; Hall 1997; Orsi

2003; Knibbe og Kupari 2020). Den kanskje viktigste innsikten fra denne forskningen er økt bevissthet om religiøst mangfold og religiøs individualisme, også innenfor institusjonaliserte religiøse felleskap og grenser. Eller sagt på en annen måte: den klassiske, institusjonelle og systemorienterte verdensreligionstenkningen er ikke tilstrekkelig for å forstå enkeltindividets religiøsitet.

Til tross for at levd religion er en innflytelsesrik retning innen religionsvitenskapelig forskning, er det altså lite som tyder på at innsikter fra denne forskningen har funnet veien til allmennheten, til media, eller – for den saks skyld – til profesjonell kunnskapsdannelse. Selv om det selvfølgelig er lite realistisk eller hensiktsmessig at eksempelvis sykepleiere, barnevernspedagoger eller barnehagelærere skal besitte omfattende religionsvitenskapelig skoloring, er denne diskrepansen mellom «allmenne» religionsforståelser og en faglig, forskningsbasert religionsforståelse grunn til å ta problematikken på alvor. Profesjonsutøvere kommer nettopp ikke i befatning med religion som systemer. De møter, og må forholde seg til, enkeltpersoner, familier, mennesker i vanskelige livssituasjoner, sårbare mennesker, barn, voldsutsatte. Desto viktigere er det at man minimerer den omkostningen det tross alt er å måtte avstemme egne uheldige epistemologiske antakelser, inkludert eventuelle fordommer og misoppfatninger om religion, mot den realiteten de uansett må virke i.

Det kan dessuten argumenteres for at profesjonsutøvere, i kraft av sitt samfunnsmandat, har et særegent ansvar for å ikke gjøre seg til talerør for oppfatninger som faglig sett er feilaktige, men at det snarere tilkommer et profesjonsfaglig ansvar for å aktivt motarbeide slikt. Berglund (2021, 186) fører et slikt argument for lærere, særlig knyttet til deres ansvar for å ikke reprodusere verdensreligionsparadigmet i undervisning om religion. For lærere er det kanskje lettere å se denne normative siden ved profesjonsutøvelsen, siden lærere står i en eksplisitt oppdragende funksjon, og i Berglunds tilfelle også med et særlig ansvar for undervisning om religion. Men argumentet kan også videreføres til andre profesjonsgrupper, også i tilfeller hvor befatningen med religion kun er episodisk. Dette nettopp fordi profesjonsutøveres samfunnsman-

dat konstitueres på forutsetningen om en tett kobling til oppdatert forskning og som en motvekt mot kunnskapsmessig asymmetri i samfunnet (Molander og Terum 2008b; Grimen 2008).

AVSLUTNING

Mye av det som har blitt diskutert i denne artikkelen kan knyttes til at profesjoner og profesjonsutøvelse sjelden angår religionsvitenskapelig forskning annet enn via omveier. Disse omveiene inkluderer den indirekte behandlingen av velferdsstatens profesjoner i forskning på religion i offentligheten og religionspolitikk, som vi viste til innledningsvis. Denne forskningen bidrar med viktige perspektiver på betydningen av religion i dagens samfunn, men den har, som vi har vært inne på, en blind flekk for profesjoners befatning med religion i praksis. Profesjonsutøvelse har også en tendens til å falle ut av synsfeltet når vi hever blikket ytterligere, og gjør opp regning for betydningsfulle retninger innen religionsvitenskapelig forskning de siste tiårene. Religion som aspekt ved profesjoners virke synes for eksempel å falle utenfor både det klassiske studiet av religiøse tekster og tradisjoner, sosiologiske studier av religion og modernitet, og de tidligere nevnte levd religion-tilnærmingene. Unntaket er forskning på lærerprofesjonen, og i særdeleshet religionslærere og deres møte med elever i klasseromsundervisning om religion.

Når vi i denne artikkelen har argumentert for å løfte fram profesjonsutøvelse mer generelt som et aktuelt religionsvitenskapelig fokusområde, grunner vi dette i at det er langt flere profesjonsgrupper enn religionslærere som kommer i berøring med religion – noe både egne erfaringer og en rekke mediasaker de siste tiårene har vist. Profesjonsutøvelse er altså ikke uberørt av religion. Dermed kan, og kanskje bør, man slutte at religionsvitenskapens studieobjekt, religion, heller ikke er uberørt av profesjonsutøvelse. Sagt med Jonathan Z. Smith er altså profesjonsutøvelse et av de stedene hvor religion finner sted, selv om det kanskje ikke riktig er hverken «her», «der» eller «hvorsomhelst» i henhold til hans spatiale modell (Smith 2003). Kanskje profesjons-

utøvelse først og fremst angir et potensielt møtepunkt mellom religion særlig «her» og «der», som heller ikke er «hvorsomhelst», eller for den saks skyld «overalt» (Gilhus 2014, 2013).

Ikke desto mindre kan man argumentere for et økt behov for dialog mellom religionsvitenskapelig forskning og praktisk profesjonsvirksomhet. Dels kan dette begrunnes i at profesjoners konstitusjon og legitimitet i seg selv fordrer en tett kobling til oppdatert forskning. Dels kan det begrunnes i at økt mangfold i samfunnet kan aktualisere religion som tema og utfordring i profesjonsutøvelse. Og dels kan det begrunnes i at nettopp økt mangfold i den befolkningen som profesjoner betjener, også kan øke diskrepansen mellom profesjonsutøveres kunnskapsgrunnlag og de religiøse sidene ved dette mangfoldet – iallfall i den grad profesjonsutøveres inngang til religion preges av tilsvarende tendenser som samfunnet for øvrig, for eksempel vedrørende medias rolle i å forme oppfatningen om religion, ideer om religionsmangfold som verdimotsetninger, og verdensreligionspregede oppfatninger om religion som rigide og statiske systemer.

Ansvarer for denne dialogen kan sannsynligvis legges både på profesjonsfaglige miljøer og på religionsfaglige miljøer. Men siden denne artikkelen er innrettet mot en religionsvitenskapelig lesekrets, så er det her vårt fokus har vært i denne artikkelen. Artikkelen har ingen definitive svar, men er snarere et forsøk på å anskueliggjøre en kompleks situasjon og løfte ulike aktuelle tema vedrørende forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse. Vi har særlig viet plass til å drøfte profesjonelt skjønn og profesjoners kunnskapsgrunnlag i møte med religion. Dette er tema som, vil vi påstå, best kan tydeliggjøres og utforskes gjennom tverrfaglighet. Vår inngang har vært å koble profesjonsteoretiske perspektiver på nyere fremstøt mot «praksisorienterte» religionsstudier (Ammerman 2020) – som vi her har omtalt som *en religionsvitenskapelig profesjonstilnærming*. Men det finnes helt sikkert andre muligheter. Det samme gjelder for vårt forslag om «terskelkompetanser» (Mosurinjohann 2021) som en inngang til å øke religionskompetansen innen ulike profesjonsgrupper. I alle tilfeller mener vi at forholdet mellom religion og profesjonsutøvelse tilbyr et mulighetsrom,

både for mer interessant religionsvitenskapelig forskning fremover, og for å ytterligere bre ut den religionsvitenskapelige fagkompetansens pedagogiske nedslagsfelt.

LITTERATUR

- Abbott, Andrew. 1988. *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago, London: University of Chicago press.
- Ammerman, Nancy Tatom. 2020. "Rethinking religion: Toward a practice approach." *American Journal of Sociology* 126 (1): 6–51. doi: <https://doi.org/10.1086/709779>
- Ammerman, Nancy Tatom. 2005. *Pillars of faith: American congregations and their partners*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Ammerman, Nancy Tatom (red.). 2006. *Everyday religion: Observing modern religious lives*. New York: Oxford University Press.
- Andreassen, Bengt-Ove. 2019. "The Norwegian Political Discourse on Prohibiting Muslim Garments. An Analysis of Four Cases in the Period 2008–2018." *Changing Societies & Personalities* 3 (4): 353–372. doi: <https://doi.org/10.15826/csp.2019.3.4.082>
- Andresen, Silje. 2020. "Konflikt mellom dannelse og kompetansemål." *Norsk sosiologisk tidsskrift* 4 (3): 151–164. doi: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-03-03>
- Andresen, Silje. 2021. "Skolens idealer og mangfoldige realiteter: Muligheter og begrensninger for læreres bruk av skjønn i undervisningen om kontroversielle temaer." PhD, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Austad, Anne, Hans Stifoss-Hanssen, Lisbet Borge og Linda Rykkje. 2020. "Innledning: Det eksistensielle." I *Eksistensielle begreper i helse-og sosialfaglig praksis*, redigert av Linda Rykkje og Anne Austad, 11–21. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bangstad, Sindre. 2009. *Sekularismens ansikter*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Bangstad, Sindre, Obbjørn Leirvik og Ingvill Thorson Plesner (red.). 2012. *Sekularisme - med norske briller*. Oslo: Unipub.
- Benoit, Céline. 2021. "‘I’m just British—normal British’: Exploring Teachers’ and Pupils’ Conceptualisations of Religion(s) and Religious Belonging." *Journal of Contemporary Religion* 36 (2): 1–18. doi: <https://doi.org/10.1080/13537903.2021.1958493>
- Berglund, Jenny. 2021. "Ett fokus på levd islam bortanför maximalistiska representationer." I *Fordommer i skolen. Gruppekonstruksjoner, utenforskap og inkludering*, redigert av Marie von der Lippe, 183-197. Oslo: Universitetsforlaget. doi: <https://doi.org/10.18261/9788215037417-2021-08>
- Breistein, Ingunn Folkestad, og Inger Furseth. 2017. "A coherent public policy on religion in Norway?: An analysis of the 2013 report ‘A Society Open to Religious and Worldview Diversity’." I *Public Commissions on Cultural and Religious Diversity*, redigert av Solange Lefebvre Patrice Brodeur, 217–239. London: Routledge.
- Brekke, Jan-Paul, Audun Fladmoe og Dag Wollebæk. 2020. Rapport 2020:8. Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge. Integreringsbarometeret 2020. Institutt for samfunnsforskning.
- Bøe, Marianne Hafnor, og Anne Kathrine Kalvig. 2020. *Mennesker, meninger, makter. En introduksjon til religionsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Christensen, Cato, og Therese Dille. 2017. "Interkulturell kompetanse: om behov og satsing i Forsvaret." I *Kompetanseforvaltning i Forsvaret*, redigert av Tormod Heier, 111–130. Oslo: Fagbokforlaget.
- Døving, Cora Alexa. 2009. *Integrering. Teori og empiri*. Oslo: Pax.
- Døving, Cora Alexa. 2012. "The hijab debate in the Norwegian press: secular or religious arguments?" *Journal of Religion in Europe* 5 (2): 223-243. doi: <https://doi.org/10.1163/187489212X639208>
- Daae-Qvale, Inger. 2016. "Profesjonsidentitet i et flerkulturelt helsevesen. Paradokser, grenser og ambivalens." *FLEKS - Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice* 3 (1): 1–19. doi: <https://doi.org/10.7577/fleks.1678>

- Evetts, Julia. 2013. "Professionalism: Value and Ideology." *Current Sociology* 61 (5-6): 778–796. doi: <https://doi.org/10.1177/0011392113479316>
- Flensner, Karin Kittelmann. 2018. "Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions." *Education Sciences* 8 (3):116. doi: <https://doi.org/10.3390/educsci8030116>
- Freidson, Eliot. 1986. *Professional Powers: A Study of the Institutionalization of Formal Knowledge*. London, Chicago: University of Chicago Press.
- Freidson, Eliot. 2001. *Professionalism. The third logic. On the Practice of Knowledge*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fric, Karel, og Catherine Cerf. 2017. *Religion in the workplace*: Eurofound. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef1738_religion_in_the_workplace_topical_update.pdf
- Furseth, Inger (red.). 2015. *Religionens tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilhus, Ingvild Sælid. 2013. "'All over the place': The Contribution of New Age to a Spatial Model of Religion." I *New Age Spirituality. Rethinking Religion*, redigert av Steven J. Sutcliffe og Ingvild Sælid Gilhus, 35–49. London: Routledge.
- Gilhus, Ingvild Sælid. 2014. "Medialisering og refortrylling: Religiøs endring i Norge." *DIN – Tidsskrift for religion og kultur* (1): 9–26. <http://ojs.novus.no/index.php/DIN/issue/view/89>
- Goldschmidt-Gjerløw, Beate, Kristin Gregers Eriksen og Mari Kristine Jore (red.). 2022. *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, Harald. 2008. "Profesjon og kunnskap." I *Profesjonsstudier*, redigert av Anders Molander og Lars Inge Terum, 71–86. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gule, Lars. 2008. "Profesjon og flerkulturalitet." I *Profesjonsstudier*, redigert av Anders Molander og Lars Inge Terum, 233–250. Oslo: Universitetsforlaget.

- Gule, Lars. 2012. "Hijab i politiet?" I *Flerkulturell forståelse i praksis*, redigert av Per Inge Båtnes og Sissel Egden, 181–194. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hall, David D, (red.). 1997. *Lived religion in America: Toward a history of practice*. Princeton University Press.
- Hammer, Aina, og Åge J Schanke. 2018. "'Why can't you just eat pork?' Teachers' perspectives on criticism of religion in Norwegian religious education." *Journal of Religious Education* 66 (2): 151–164. doi: <https://doi.org/10.1007/s40839-018-0063-y>
- Hardy, Kimberly. 2013. "Searching for the Spirit: A Content Analysis of the Black Church in Mainstream Social Work Journals." *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought* 32 (4): 373–396. doi: <https://doi.org/10.1080/15426432.2013.839245>
- Harrits, Gitte Sommer. 2016. "Being professional and being human. Professional's sensemaking in the context of close and frequent interactions with citizens." *Professions and Professionalism* 6 (2): 1–17. doi: <https://doi.org/10.7577/pp.1522>
- Hauan, Lina Snoek, og Trine Anker. 2021. "Fordommer mot religion. Epistemisk urettferdighet i klasserommet." I *Fordommer i skolen. Gruppekonstruksjoner, utenforskap og inkludering*, redigert av Marie von der Lippe, 84–103. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heggen, Kåre, og Jens-Christian Smeby. 2012. "Gir mest mulig sammenheng også den beste profesjonsutdanninga?" *Norsk pedagogisk tidskrift* 96 (01): 4–14. doi: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2012-01-02>
- Hjarvard, Stig. 2008. "The mediatization of religion: A theory of the media as agents of religious change." *Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook* 6 (1): 9–26. doi: https://doi.org/10.1386/nl.6.1.9_1
- Hodge, David R., Breanna M. Carpenter, Rachel A. Yopez og Bryan C. Lietz. 2021. "Spirituality and religion in leading social work journals: A 10-year content analysis." *Social Work Research* 45 (1): 43–50. doi: <https://doi.org/10.1093/swr/svaa026>

- Iversen, Lars Laird. 2014. *Uenighetsfelleskap: Blikk på demokratisk samhandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Iversen, Lars Laird. 2020a. “Controversial Issues and the Rhetoric of Common Values.” *Religions* 11 (10): 528. doi: <https://doi.org/10.3390/rel11100528>
- Iversen, Ragnhild Laird. 2020b. “Religion i Nav. Variasjoner i bakkebyråkraters vurderinger av religiøse reservasjoner.” *Tidsskrift for velferdsforskning* 23 (2): 100–112. doi: <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-02-02>
- Knibbe, Kim, og Helena Kupari. 2020. “Theorizing Lived Religion: Introduction.” *Journal of Contemporary Religion* 35 (2): 157–176. doi: <https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759897>
- Kolberg, Marit, Siv Sandvik, Fredrik Solvang og Håvard Grønli. 2014. “Hareide: – Vi kunne kommet fram til dette før.” *NRK*, 07.05.2014. <https://www.nrk.no/norge/kompromiss-om-reservasjonsrett-1.11704062>
- Kraft, Siv Ellen, og Cora Alexa Døving. 2013. *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kupari, Helena. 2020. “Lived religion and the religious field.” *Journal of Contemporary Religion* 35 (2): 213–230. doi: <https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759901>
- Liebmann, Louise Lund. 2018. “Media, Muslims and minority tactics: Compelling dialogues in Norway.” I *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 187–204. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Lipsky, Michael. 2010. *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lundby, Knut. 2018. “Introduction: Religion and Media in Cultural Conflicts.” I *Contesting Religion. The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 3–10. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Lundby, Knut. 2021. *Religion i mediens grep. Medialisering i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Lundmark, Mikael. 2014. "Religiös och icke-religiös andlighet." I *Om vårdnadens grunder: Perspektiv och förhållningssätt*, redigert av Febe Friberg og Joakim Öhlén, 237–266. Lund: Studentlitteratur AB.
- McGuire, Meredith B. 2008. *Lived religion: Faith and practice in everyday life*. Oxford: Oxford University Press.
- Meyer, Jan H. F., og Ray Land. 2006. *Overcoming Barriers to Student Understanding. Threshold concepts and troublesome knowledge*. Milton Park, New York: Routledge.
- Moffatt, Kelsey M, og Holly K. Oxhandler. 2018. "Religion and spirituality in master of social work education: Past, present, and future considerations." *Journal of Social Work Education* 54 (3): 543–553. doi: <https://doi.org/10.1080/10437797.2018.1434443>
- Molander, Anders. 2013. "Profesjonelt skjønn i velferdsstaten: mekanismer for ansvarliggjøring." I *Profesjonsstudier II*, redigert av Anders Molander og Jens-Christian Smeby, 44–54. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, Anders, og Jens-Christian Smeby (red.). 2013. *Profesjonsstudier II*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, Anders, og Lars Inge Terum (red.). 2008a. *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molander, Anders, og Lars Inge Terum. 2008b. "Profesjonsstudier - en introduksjon." I *Profesjonsstudier*, redigert av Anders Molander og Lars Inge Terum, 13–27. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mosurinjohn, Sharday C. 2021. "Threshold concepts in religious studies: A qualitative and theoretical exploration of threshold concepts in a "nodal" curriculum." *Teaching Theology & Religion* 24 (2): 79–92. doi: <https://doi.org/10.1111/teth.12584>
- NOU 2013: 1. *Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssyns-politikk*. Oslo: Kulturdepartementet.
- NOU 2016: 13. *Samvittighetsfrihet i arbeidslivet*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Orsi, Robert A. 2003. "Is the Study of Lived Religion Irrelevant to the World We Live in? Special Presidential Plenary Address, Society for the Scientific Study of Religion, Salt Lake City, November 2, 2002."

- Journal for the Scientific Study of Religion* 42 (2): 169–174. <https://www.jstor.org/stable/1387834>
- Parsons, Talcott. 1947. "Introduction." I *Max Weber: The Theory of Social and Economic Organization*, redigert av A. M. Henderson og Talcott Parsons, 1–86. Glencoe, Illinois: The Falcon's Wing Press.
- Plesner, Ingvill Thorson. 2016. *Religionspolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Regjeringen. 2014. "Leger skal ikke henviser til abort." *Helse- og omsorgsdepartementet*, 07.05.2014. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/pressemeldinger/2014/Leger-skal-ikke-henviser-til-abort/id758612/>
- Reme, Silje Endresen, Lene Berggraf, Norman Anderssen og Tom Backer Johnsen. 2009. "Er religion neglisjert i psykologutdanningen." *Tidsskrift for norsk Psykologforening* 46 (9): 837–842. <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2009/09/er-religion-neglisjert-i-psykologutdanningen>
- Repstad, Pål. 2019. "More Dialogue between Approaches: Everyday Religion and Political Religion." I *Political Religion, Everyday Religion: Sociological Trends*, redigert av Pål Repstad, 55–66. Brill.
- Rugkåsa, Marianne, Ketil Eide og Signe Ylvisaker. 2015. "Kulturalisering og symbolsk mening i barnevernsarbeid." *Tidsskrift for velferdsforskning* 18(2): 2–15. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/10642/3188>
- Røthing, Åse. 2020. *Mangfoldskompetanse og kritisk tenkning. Perspektiver på undervisning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Saks, Mike. 2021. *Professions: A Key Idea for Business and Society*. London, New York: Routledge.
- Smith, Jonathan Z. . 2003. "Here, There, and Anywhere." I *Prayer, Magic, and the Stars in the Ancient and Late Antique World*, redigert av Scott Noegel, Joel Walker og Brannon Wheeler, 21–36. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Stifoss-Hanssen, Hans, og Kjell Kallenberg. 1998. *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*. Oslo: Gyldendal.

- Strømsø, Mette. 2019. “‘All people living in Norway could become Norwegian’: How ordinary people blur the boundaries of nationhood.” *Ethnicities* 19 (6): 1138–1157. doi: <https://doi.org/10.1177/1468796818788589>
- Sullivan, W. 2005. *Work and Integrity. The Crisis and Promise of Professionalism in America*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Terum, Lars Inge, og Jens-Christian Smeby. 2014. “Akademisering, kvalitet og relevans. Debatten om utdanningene til velferdsstatens profesjoner.” I *Kvalitet, kapasitet og relevans. Utviklingstrekk i norsk høyere utdanning*, redigert av Nicoline Frølich, Elisabeth Hovdhaugen og Lars Inge Terum, 114–143. Oslo: Cappelen Damm.
- Thurfjell, David, og Erika Willander. 2021. “Muslims by Ascription: On Post-Lutheran Secularity and Muslim Immigrants.” *Numen* 68 (4): 307–335. doi: <https://doi.org/10.1163/15685276-12341626>
- Toft, Audun. 2020. “The extreme as the normal; binary teaching and negative identification in religious education lessons about Islam.” *British Journal of religious education* 42 (3): 325–337. doi: <https://doi.org/10.1080/01416200.2019.1620684>
- Toft, Audun, og Maximilian Broberg. 2018. “Perspectives: Mediatized Religious Education.” I *Contesting Religion. The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia*, redigert av Knut Lundby, 225–242. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Toren, Nina. 1976. “Bureaucracy and professionalism: A reconsideration of Weber’s thesis.” *Academy of Management Review* 1 (3): 36–46. doi: <https://doi.org/10.2307/257271>
- Vetvik, Einar. 2016. *Religion og livssyn i profesjonelt sosialt arbeid. Varierende praksis i klientarbeidet: inkludering, marginalisering og ekskludering. En Survey om holdninger og handlinger i et Utvalg av Norske Sosialarbeidere*. Oslo: VID vitenskapelige høgskole. <http://hdl.handle.net/11250/2392994>
- Vetvik, Einar, Torill Danbolt, Leola Dyrud Furman, Perry W Benson og Edward R. Canda. 2018. “A comparative analysis of Norwegian and American social workers’ views about inclusion of religion and spirituality in social work.” *Journal of Religion & Spirituality in*

- Social Work: Social Thought* 37 (2): 105–127. doi: <https://doi.org/10.1080/15426432.2017.1422415>
- Vike, Halvar, Jonas Debesay og Heidi Haukelien. 2016. “Betingelser for profesjonsutøvelse i en velferdsstat i endring.” I *Tilbakeblikk på velferdsstaten. Politikk, styring og tjenester*, redigert av Halvar Vike, Jonas Debesay og Heidi Haukelien, 14–39. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- von der Lippe, Marie. 2010. “Youth, Religion and Diversity: A Qualitative Study of Young People’s Talk about Religion in a Secular and Plural Society: A Norwegian Case.” Institutt for kultur- og språkvitenskap, Universitetet i Stavanger.
- von der Lippe, Marie 2009. “Scenes from a classroom: Video analysis of classroom interaction in religious education in Norway.” I *Dialogue and conflict on religion*, redigert av Ina ter Avest, Dan-Paul Jozsa, Thorsen Knauth, Javier Rosón og Geir Skeie, 174–193. Münster: Waxmann Verlag.
- von der Lippe, Marie, og Sissel Undheim (red.). 2017. *Religion i skolen: Didaktiske perspektiver på religions- og livssynsfaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Young, Michael, og Johan Muller. 2014. “From the Sociology of Professions to the Sociology of Professional Knowledge.” I *Knowledge, Expertise and the Professions*, redigert av Michael Young og Johan Muller, 3–17. London, New York: Routledge.
- Zahl, Mari-Anne, og Leola Dyrud Furman. 2005. “Koblingen sosialt arbeid og religion/livssyn: – et tilbakelagt stadium eller del av et helhetssyn?” *Nordisk sosialt arbeid* 25 (02): 98–110. doi: <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3037-2005-02-02>

ENGLISH ABSTRACT

The relationship between religion and professional practice has scarcely been researched in religious studies. To the modest extent that religious studies research has touched upon professional practice, it has been as a sidenote to broader discussions on “religion in the public sphere” or legislations concerning religion. This research has thus typically taken a meta-perspective on the relationship between religion and professional practice, emphasizing professions as merely vehicles of government policies, while ignoring the complexity of professions’ actual practice and competence. In this article, we highlight professional practice as a relevant object of study in religious studies. We argue for the importance of studying how religion is expressed, enacted and involved in professional practice and across different professions (cf. Ammerman 2020). We draw on examples from Norway – in the form of public debates, previous research, and the authors’ own experiences from professional education – to call attention to various aspects of professionals’ approaches to religion that are relevant for religious studies. These aspects include the subjugation of religion to professional discretion, professions’ conceptualizations and knowledge of religion, and the relations between religion and professional identity, autonomy, and mandate. The article also calls for a broadening of the pedagogical scope of religious studies, to increase its involvement in professional education(s). We argue for the usefulness of approaching professional knowledge building on religion through the notion of “threshold concepts” (Mosurinjoh 2021), with particular emphasis on anchoring research on so-called “lived religion” as a knowledge foundation for professions’ dealing with religion.

Keywords: Professionalism, sociology of professions, practice approach to religion, lived religion, discretion, threshold concepts.